

Luchtigste reisverhalen

Pogrom in Polen, stiekem in Stockholm, Alhambra in Andalusië, malafide in Maleisië, lava in Lanzarote en cocaïne in Colombia

Disclaimer

Mocht je passages tegenkomen waardoor je je gekrenkt voelt of waarvan je vindt dat dat echt niet meer kan, lees die passage dan in alle rust nog een keer en probeer te achterhalen waarom ik dat grappig vond om te schrijven, want mijn enige doel is om jullie, mijn hooggewaardeerde lezers, te vermaken. Mocht je ook na herlezing met een empathische bril op volharden in jouw afkeuring van mijn formulering, dan vind ik dat jammer, maar omdat ik er niets meer aan kan veranderen (ik ben een schrijver, geen goochelaar), raad ik je aan de schouders op te halen, drie keer diep te zuchten, een chocolaatje te nuttigen en lekker verder te gaan met de volgende alinea. Dat helpt vrijwel zeker. En anders organiseer je lekker een boekverbranding, want daar wordt de hele buurt blij van, met jou als vlammend middelpunt. En als ik een stapel van mijn boeken zie branden, dan weet ik zeker dat ik meer boeken heb verkocht dan ik had verwacht. Iedereen blij.

Zoals altijd wil ik ook reisgenoten die zichzelf menen te herkennen in een van de geanonimiseerde personages, op het hart drukken dat er weliswaar iets over ze geschreven kan zijn dat ze niet welgevallig is, maar dat dat in geen verhouding staat tot de continue zelfkritiek van de schrijver. Ten opzichte van de hoofdpersoon komen jullie er sowieso goed vanaf. En terecht.

Dankwoord

Ook deze keer gaat mijn dank weer uit naar Megan en Corine voor het proeflezen van dit boek. Het was me wederom een genoegen om jullie opmerkingen (ja, ik gebruik her en der gedateerde taal), vragen (ja, jullie hebben de nodige mooie woorden gemist in het moderne onderwijs), suggesties (af en toe snap ik mijn eigen gedachtegangen, conclusies en voegwoorden ook niet meer inderdaad) te lezen en de variëteit aan lachende, ontploffende, kotsende en liefdevolle emoticons tot me te nemen. Al was het helaas af en toe ook een confrontatie met mijn milde onkunde.

Inhoud

Polen
Stockholm
Andalusië
Maleisië
Lanzarote
Colombia

Polen

Terwijl 2021 alweer flink op weg is en corona juist nog steeds niet weg is, waardoor ook mijn voorraad verlofdagen verre van weg is, begin ik me af te vragen aan welke bestemmingen ik mijn vakantiedagen wil besteden. Buiten Europa is het me te ongewis. De delen van de wereld waar ik normaliter heen ga, zitten nog middenin de coronagolven, staan langdurig in vuur en vlam of zijn ondergelopen met overvloedig water. Nederland is een optie, maar ik heb het afgelopen jaar al heel wat van Nederland gezien en ik wil nog wat overhouden voor als ik te kreupel ben om Nederland nog te verlaten. En dus ga ik op zoek naar bestemmingen in Europa. Omdat ik nog steeds bij voorkeur landen bezoek waar ik nog niet eerder geweest ben, brengt die speurtocht me in Oost-Europa. Ik vind een rondreis door Estland, Letland en Litouwen en boek die voor november. Als de agenda's van mijn meiden meewerken, dan gaan we in oktober een paar dagen naar Boekarest. En dus zoek ik nog iets voor september, want ik heb gevoelsmatig heel wat vakantie-achterstand in te halen. Bij TUI, FOX, NRV en de ANWB vind ik alleen singlereizen (geen zin in: ik wil op reis, niet geforceerd op een reiziger), fly-drive reizen (dat is me te hard werken, daar heb ik de drive niet voor), reizen waarbij je als enkeling in één kamer wordt gestopt met een andere eenling (als ik een nachtmerrie wil beleven, dan kan ik beter thuis blijven en werken, dat is een stuk goedkoper), reizen waarbij alle maaltijden inbegrepen zijn (en ik ben genoeg Nederlander om de meeste van die drie uur durende horrormaaltijden dan toch maar uit te zitten omdat ze nou eenmaal betaald zijn), reizen die wel naar Polen gaan maar dan Auschwitz lekker links laten liggen (dat hadden ze tachtig jaar geleden moeten weten, dat dat een optie is...) en reizen waar zo te zien niets aan mankeert, maar pas geboekt kunnen worden voor de lente van 2022 (en daar heb ik het geduld niet meer voor).

En zo kom ik uit bij Djoser. Gegarandeerd vertrek op 4 september. Volledige tour door Polen. Inclusief Auschwitz. Helaas niet goedkoop en veel moet je ter plekke ook nog eens bijboeken (en dus betalen) als optionele excursie. Nou is voor mij op vakantie vrijwel geen enkele excursie optioneel, want mijn vakantiemotto luidt 'Klinkt het goed, dan ben je gek als je het niet doet, klinkt het kolere, dan toch gewoon proberen!', dus dat gaat in de papieren lopen. Maar nu ik de vakantie haast kan ruiken, kan ik niet anders dan boeken. Ondanks de expliciet vermelde teksten 'gegarandeerd vertrek' en 'nog vier plekken beschikbaar', wordt mijn boeking niet meteen bevestigd, want er moet eerst 'extra ingekocht' worden. Niet mijn gevoel voor logica, maar het zij zo. De volgende werkdag word ik gebeld: ze zijn bezig met het 'extra inkopen', maar dat valt 113 euro duurder uit. Of ik daar akkoord mee ga. Ik weet allang dat ik daar akkoord mee ga, maar ik zwengel toch een discussie aan:

Gerard, zoals altijd in alle redelijkheid: "Ik boek een reis voor het bedrag op jullie site. Een reis waar nog plekken voor beschikbaar zijn en die gegarandeerd vertrekt. En nu zeg je tegen me dat ik ofwel 113 euro meer moet betalen ofwel de reis mag annuleren?"

Verkoopster van Djoser die wel vaker met dit botte bijltje gehakt heeft: "Ja, u mag er ook gewoon van afzien, hoor."

Gerard tegen beter weten in: "Nou, ik wil eigenlijk gewoon wat ik geboekt heb voor de prijs waarvoor ik het geboekt heb."

Verkoopster van Djoser die onverholen bekend dat ze me oplichten: "Ja, maar het loopt momenteel storm en daarom gaan de prijzen omhoog."

Gerard die de discussie niet zomaar wil opgeven: "Maar dat kan je toch niet maken, bij de kassa pas zeggen dat het eigenlijk een stuk duurder is dan wat de prijssticker zegt."

Verkoopster van Djoser in een onbegrijpelijke poging om me milder te stemmen (denk ik tenminste): "Ja, maar het had niet duurder hoeven worden, soms is extra inkopen namelijk helemaal niet duurder..."

Gerard die toch een beetje uit het veld geslagen is door deze onverwachte wending: "Huh?"

Verkoopster van Djoser die de overwinning ruikt: "Maar deze keer was het dus wel duurder, maar je kan gewoon annuleren hoor."

Gerard die inziet dat het tijd is om zijn nederlaag te slikken: "Nou, ik vind het een rare manier van zakendoen, maar boek die vakantie maar." Gevolgd door een theatrale zucht. Afijn, ik ben benieuwd wat ze nog meer gaan bedenken om de kosten na aankoop nog op te schroeven...

Ik heb wel meteen 'haast' want ik vertrek over minder dan drie weken en heb nog het een en ander te regelen. Dat wordt me ook direct duidelijk gemaakt door Djoser, die me dezelfde nacht nog zes mails met actiepunten stuurt. Ruimbagage moet je zelf aanmelden en bijbetalen, tenzij je twee weken in dezelfde kleren gaat rondlopen en het dus met handbagage af kan. Een excursie naar het 'oerbos' moet je nu al aanvragen en kan je pas ter plekke betalen en een excursie naar zoutmijnen moet je zelf boeken op de juiste dag, het juiste tijdstip, het juiste soort ticket, betalen met een creditcard en het ticket afdrukken en meenemen, terwijl die bezoeken gewoon in het reisprogramma zitten. De kosten lopen al lekker op. Ik moet mijn persoonsgegevens aanvullen. Ik moet in meerdere talen gezondheidsverklaringen downloaden, afdrukken, invullen en meenemen. Je moet wel flink aan de bak voor je mag ontspannen...

Het GWK is altijd bereid om een duit in het ergernissenzakje te doen. Ik ben zo 'efficiënt' geweest om naast een startvoorraad zloty's ook meteen kronen (Stockholm) en lei (Boekarest) te bestellen. De dag nadat ik een mail heb ontvangen dat mijn stapeltjes geld klaarliggen, word ik gebeld. De zloty's en de lei liggen klaar, maar de kronen hebben ze niet. Andere filialen wel, maar 'ze kunnen dat natuurlijk niet bij dat andere filiaal ophalen, want dan moeten ze met geld over straat.' Ik snap het, maar ze zeggen dus eigenlijk tegen me dat 'we onze eigen veiligheid belangrijker vinden dan die van jou.' Want mij sturen ze wel gewoon met geld de straat op. Afijn, ik moet dus zowel naar het dichtstbijzijnde GWK (op station Sloterdijk) als naar het GWK op het Damrak. Onhandig gedoe. En dat terwijl de kans dat je op het vliegveld in Warschau/Stockholm/Boekarest gewoon meteen probleemloos zloty's/kronen/lei kan pinnen een procent of negennegentig is. Komma negen. Ik ben hopeloos ouderwets. Terecht dat het GWK schijt aan mijn bestelling heeft.

Als ik me de zondag voor vertrek gereed maak om alle documenten te verzamelen en af te drukken, loop ik direct tegen een blokkade op: volgens de site van KLM zijn 'alle vluchtsegmenten helaas geannuleerd'. Bijzondere melding wel. Vluchtsegmenten is sowieso een raar woord en daarnaast zijn mijn vluchten onmogelijk op te delen in segmenten (of zouden ze in hun systemen aparte boekingen doen voor 'opstijgen', 'horizontale vlucht' en 'dalen tot de landing daar een eind aan maakt?'). Maar de prijs voor het meest misplaatste woord gaat naar 'helaas'. Ik hoor dan in alle stilte 'We vinden het echt heel vervelend, vooral omdat u al betaald heeft en een bevestiging hebt ontvangen van ons, maar helaas kunnen we niet anders dan uw vlucht annuleren. Dat moet namelijk van onszelf. Maar dat vinden we dus echt wel heel vervelend.' Bizar.

Een dag later bel ik Djoser om te melden dat mijn vlucht geannuleerd is. De Djoserdame is zogenaamd heel erg verbaasd, maar weet me anderhalve seconde later feilloos te vertellen waar het aan ligt: ik heb een verkeerde boekingscode van Djoser ontvangen. De nieuwe boekingscode doet de KLM-obstructie inderdaad verdwijnen, dus kan ik verder: naast het bijbetalen voor de ruimbagage mag ik ook extra lappen voor een zitplek waar mijn benen niet van in de kramp gaan schieten. Best irritant. Maar dan moet de grootste irritatie nog komen: ik moet een online formulier invullen waarin ik zo'n beetje mijn hele reisschema moet vastleggen, inclusief de namen, adressen en postcodes van de tien hotels waar ik ga verblijven en wanneer ik daar aankom en vertrek. De uitdaging hierbij is vooral dat de in te vullen velden niet vrij ingevuld kunnen worden, maar uit een o zo handig keuzemenu gekozen moeten worden. Helaas wordt er steeds een enorme keuzelijst gepresenteerd (met onder de vele volslagen onzinnige opties onder andere 'God', 'Kleine god', 'Dysenterie' en 'Keuze') zonder daarbij de juiste keuze. In mijn achterhoofd gilt François Boulangé steeds 'staaaaaat... niet op de kaart!' terwijl hij me bekogelt met rode ballen. Misschien toch mijn Lingo-trauma nog niet helemaal verwerkt. Volgens Djoser ligt hotel Huppeldepup in Mazurië. Mazurië is

echter geen plaatsnaam in Polen. Ik zoek op waar het hotel dan wel ligt: dat blijkt Mragowo te zijn. Maar Mragowo staaaaaat... niet op de kaart. Uiteindelijk kies ik voor de ietwat mystieke optie 'M'. Dat is in mijn bètabrein namelijk de optie die het minst fout is. Tijd voor de straatnaam. Daar worden (ik heb kennelijk een 'vertaal altijd vanuit het Pools-button' aangeklikt) de door mij geselecteerde straatnamen meteen vertaald in het Nederlands, zodat ik geen idee heb of ik nou de juiste straatnaam heb aangeklikt of niet. Weer even verderop blijkt dat het formulier datums na 14 september niet accepteert. Ik laat de laatste twee hotels daarom maar onvermeld, want zonder aankomst- en vertrekdatum accepteert het koppige formulier niets. Als ik het incomplete formulier verstuur, volgt er eerst een overzicht ter controle: alle adressen staan ineens weer keurig in het Pools en zonder uitzondering in de juiste stad (dus ook Mragowo!). Wonderlijk.

Helaas is ook hier de laatste horde niet meegenomen. Op dinsdag volgt een mail dat als ik Slot Marienburg wil zien (dat volgens de reisdocumenten vast bij de reis is inbegrepen), ik dan naar de site van Slot Marienburg moet gaan en een (specifiek type) kaartje moet kopen voor 8 september, 12:00 uur. Ik ga naar de site, kies het kaartje, de datum en het tijdstip en wil dan afrekenen. Ik kan weliswaar voor ING kiezen, maar eenmaal aangeklikt blijkt dat niet mijn ING te zijn maar iets anders van ING. Na een hoop gedoe en herhaling van gedoe kan ik switchen naar betalen met mijn creditcard. Die beneden ligt. Ik doorloop alle veiligheidscontroles en moet dan ineens een wachtwoord opgeven. Ik ben me totaal niet bewust van een wachtwoord op mijn creditcard. Nooit nodig gehad. Ik gok twee keer fout. Aangezien in dit soort situaties drie keer geen scheepsrecht is maar uitsluiting van deelname, ga ik op zoek naar een wachtwoord. Dat vind ik zowaar ergens. Daarna krijg ik een SMS met een controlecode op mijn mobiel die uiteraard nog beneden ligt. Pas dan wordt de betaling eindelijk geaccepteerd. Die opluchting is van korte duur, want het bestelproces blijkt nu abrupt op te houden. Wel betaald, maar geen kaartje. Wel drie mails van mijn respectievelijk mislukte, mislukte en geslaagde betaalpoging, maar geen kaartje. Het laatste en positiefste mailtje meldt dat de ontvanger het geld binnen vierentwintig uur ontvangt. Dat verklaart (hoop ik...) het uitblijven van een kaartje. Geduld hebben maar weer. Wat een gezeik: vakantie, je wenst het je ergste vijand niet toe!

Tegen het einde van de volgende dag ontvang ik inderdaad een mail van 'Zamek w Malborku - zakup biletów' met als onderwerp 'Utworzono nowe zamówienie PRO 14461/08/2021/INT'. Afgaande op 'biletów' vermoed ik dat dit over mijn kaartje gaat, maar... geen bijlage, dus geen kaartje. Niet lang daarna volgt een tweede mail van dezelfde afzender, maar nu is het onderwerp 'Zamówienie zostało zrealizowane'. Dat is precies zo geruststellend als het klinkt, want in een bijlage zit het entreekaartje. En het leert me meteen een eerste les over het Pools: de z mag dan de laatste letter van het alfabet zijn, in het Pools staat de z vaak vooraan!

De avond voor vertrek valt de eerste tegenvaller al te noteren: de ingediende aanvraag voor het oerbos van Białowieża is zinloos geworden, want de Poolse overheid heeft een noodverordening ingesteld om Wit-Russische vluchtelingen te weren en één van de maatregelen is dat het oerbos - waarin zich een flink stuk grens met Wit-Rusland bevindt - wordt gesloten voor mensen die er niet wonen. Daar ben ik er één van. Er is dus nu al een excursie vervallen. En ik ga dus blijkbaar naar een land waar noodverordeningen worden afgeroepen.

Omdat ik op mijn laatste werkdag glorieus door mijn wekkerradio heen heb geslapen (anderhalf uur... zo'n prestatie is alleen voor de allergrootsten weggelegd), zet ik het volume op de dag van vertrek extra hard. Dat helpt bijzonder goed. Ik ben wakker. De burens ook, ben ik bang. Robin is in alle vroegte ruim op tijd om me naar Schiphol te taxiën (haar punctualiteit is op dit soort momenten steevast verrassend goed), ondanks haar gisteravond genoten 'high wine' (dat is een 'high tea' voor alcoholisten, niet een jankpartij voor junkies). Schiphol verrast me door me vrijwel nergens te controleren en het woord corona niet één keer te gebruiken. Ook het superbelangrijke formulier dat ik netjes thuis heb gedownload, afgedrukt en ingevuld, kan ongezien de prullenbak in. Er wordt

helaas wel een vertraging van mijn vlucht aangekondigd, al valt het genoemde kwartier wat mij betreft onder de normale vertrektijdmargin. Al met al zit ik dus toch weer anderhalf uur voor vertrek bij de gate, terwijl mijn wekker pas afging toen ik volgens het neurotische advies al een half uur op Schiphol had moeten zijn. Gelukkig is de zaterdagkrant bijna net zo dik als ik en staan er drie pagina's met puzzels in, dus ik kom de tijd wel door.

De vlucht is een mooi moment om Polen wat nader voor te stellen. Polen werd geboren in 966 onder het bewind van Mieszko I. In 1025 besloot Polen verder als koninkrijk op te groeien met Mieszko's zoon Boleslaw als eerste koning. In 1569 trouwde Polen met het Grootvorstendom Litouwen en werd zo het Pools-Litouwse Gemenebest. Dit huwelijk hield stand tot 1795 (als ik me niet vergis precies de duur van het niet vaak gehaalde 'verrijkt uranium met roze diamanten ter grootte van een olifant' huwelijk). Krachteloos geworden door een gebroken hart werd Polen verdeeld tussen Rusland, Oostenrijk en Pruisen (ach, wat mis ik toch die goede oude tijd, dat je nog lekker landen kon verdelen met zijn allen!). Toen het Poolse hartzeer voorbij was, knokte Polen zich in 1918 terug naar onafhankelijkheid en liet zijn naam veranderen in de Tweede Poolse Republiek. In de Pools-Russische Oorlog die tot 1921 duurde, pakte Polen als wraak een groot stuk Russisch grondgebied in als bufferzone. Lang mochten ze er niet van genieten. In 1939 vond Hitler Polen wel een lekkere amuse voor zijn aanstaande wereldbuffet. Zestien dagen later begon Stalin ook aan het met Hitler afgesproken Polen-pikken: omdat Duitsland al flinke stukken van Polen had afgeknabbeld, was het zodanig verzwakt dat de Sovjet-Unie in het oosten ongestoord mee kon vreten aan het gehavende Polen. Twintig procent van de Poolse bevolking kwam in de Tweede Wereldoorlog om het leven. Van de Poolse Joden werd zelfs negentig procent door hufters uit het westen of hufters uit het oosten om zeep geholpen. Polen werd vanaf 1944 een satellietstaat van de Sovjet-Unie en kreeg ter bevestiging van die status in 1952 de knusse naam Volksrepubliek Polen. In de jaren tachtig kwamen er massale protesten op gang onder leiding van Lech Wałęsa met steun van de (Poolse) paus, waardoor het door de Russen opgelegde communisme ten val werd gebracht en Polen een democratie werd.

De regerende politieke partij heet PiS (opgericht door de tweelingbroers Kaczyński, Lech en Jarosław, niet te verwarren met Ted Kaczyński, de 'Unabomber') en dat zijn inderdaad een beetje zure jongens: ongewenste foetussen mogen niet dood, mensen met een uitzichtloos leven mogen niet dood, criminelen bij voorkeur juist wel, de president (zij zelf dus) moet veel meer macht krijgen, homo's moeten (net als autodrop) verboden worden evenals softdrugs. Van de achternaam Kaczyński word je kennelijk wat intolerant.

Poolse weetjes:

- Polen is bijna acht keer zo groot als Nederland en heeft ruim achtendertig miljoen inwoners. In de Verenigde Staten leven ook nog eens ruim tien miljoen mensen van Poolse afkomst en in Brazilië twee miljoen. Ook in Duitsland wonen veel Polen, maar hoeveel dat er zijn is onduidelijk, omdat grote delen van het huidige Polen tot 1945 Duits waren en veel Polen een Duits paspoort hebben.
- Polen heeft zeven buurlanden (knappe jongen die die uit zijn hoofd kan opsommen).
- Het hoogste punt van Polen, de Rysy, reikt tot 2499 meter en hoort bij het Tatragebergte.
- Polen is Europees kampioen kerkbezoek. Zowel Noord-Polen als Zuid-Polen weten de weg naar de (katholieke) kerk blindelings te vinden. Het is daarom niet vreemd dat de eerste niet-Italiaanse paus in 455 jaar tijd een Pool was: Paus Johannes Paulus II heette voor zijn baantje als geestelijk leider Karol Józef Wojtyła. Ter illustratie van hoe katholiek Polen is: in 2016 is Jezus (symbolisch weliswaar, maar toch) tot koning van Polen gekroond. En met Jezus bedoel ik niet een uit Zuid-Amerika geëmigreerde gastarbeider die wel zin had in een bizarre bijverdienste, maar de enige echte Jezus. Dat dat niet zomaar een toneelstukje was zoals in Nederland 'De Passion', blijkt uit het feit dat de katholieke kerk er expliciet zijn zegen aan had gegeven en dat

de Poolse president Andrzej Duda bij de plechtigheid aanwezig was. Koning Jezus: dat is effe andere koek dan Willem de wc-potwerper...

- Bijna elke Pool is naar een heilige vernoemd. En elke dag wordt een van die heiligen herdacht. Op mijn verjaardag (24 juni) is Johannes de Doper aan de beurt. Je kan het slechter treffen qua heilige.

Bekende Polen, waarvan je misschien niet wist dat het Polen waren:

- Mikołaj Kopernik. Wie? Mikołaj Kopernik. De man die ontdekte dat de aarde rond de zon draait en niet - zoals letterlijk alle anderen dachten - andersom. Maar dat was toch iemand anders? Klopt, wij kennen hem namelijk als Nicolaus Copernicus.
- Maria Skłodowska. Wie? Maria Skłodowska. De ontdekker van de elementen radium en polonium en daarom - als enige vrouw - winnaar van zowel de Nobelprijs voor natuur- als scheikunde. Maar dat was toch iemand anders? Klopt, wij kennen haar namelijk als Marie Curie.
- Samuel Goldwyn en de gebroeders Warner. Samuel is verantwoordelijk voor de 'Goldwyn' in Metro-Goldwyn-Mayer, oftewel MGM, dé filmmaatschappij. En de vier broertjes Warner heten in het Engels 'Warner Bros', die andere grote filmmaatschappij. Samen worden ze gezien als de oprichters van Hollywood. Dat dus Pollywood had moeten heten.
- In hun voetsporen loopt een tijdje later Roman Polanski. Oscarwinnaar voor zijn regie van The Pianist. In 1969 de echtgenoot van de door de Charles Manson family vermoorde (hoogzwangere) Sharon Tate. Verkrachter van een 13-jarig (door hem gedrogeerd) meisje. Dat laatste smerige feitje geeft het woord 'romantisch' een nare bijmaak.
- Frédéric Chopin. Bekend van etudes (oefendeuntjes), preludes (opwarmwijsjes), mazurka's (door Chopin geïntroduceerde dansmuziek) en polonaises: in Polen was een polonez een langzame dans in driekwartsmaat, in Nederland is de polonaise het ultieme bewijs van geestelijke verloedering. Met dank aan Chopin. Die daarvoor - niet geheel en al onterecht - beloond is met fatale tuberculose.

Een bus brengt ons naar het vliegtuig, een cityhopper. Relatief klein dus. Ik heb een plek met extra beenruimte geboekt en daardoor zit ik bij een nooduitgang. Op de stoel voor me staat een vijfstappenplan van wat er van me verwacht wordt in geval van nood. Stap één tot en met drie zijn saai, maar stap vier is veelbelovend: 'Rotate door and throw it away.' Ik moet me inhouden om niet meteen even te oefenen. De gezagvoerder verhoogt de feestvreugde met de mededeling dat als de zuurstofmaskers naar beneden vallen, je dan eerst je mondkapje af moet doen voor je het zuurstofmasker opzet. Zouden er nou echt mensen zijn die dat niet doen? En is het voor het voortbestaan van het menselijk ras misschien niet beter als ze dat advies niet krijgen?

Eenmaal uit het vliegtuig volgt niemand het bordje 'bagage claim'. Ik wel. Eigenwijsheid blijkt niet altijd een goede eigenschap te zijn, want ik had gewoon de meute moeten volgen. Na een snelle rekofferie begint het wachten op de reisleader. Ik weet hoe hij heet, maar vanaf nu heet hij Laat. Na een klein kwartiertje blijkt de helft van de groep op de ene plek te staan (waaronder ik) en de andere helft op een andere plek (waaronder Laat). Nou vooruit, Laat promoveert tot Elders. We bussen naar het hotel met het gezelschap van in totaal negentien mensen, waarvan er eentje jonger is dan ik en er twee twijfelgevallen zijn. Djoser is dus net zo'n ouwelullenclub als TUI. Er zijn twee Gerards aan boord en ik ben daarom 'jonge Gerard'. Een buitengewoon terechte bijnaam.

Omdat er een uur na aankomst een stadswandeling is geregeld onder aanvoering van een lokale gids, installeer ik me kort op mijn kamer en wandel dan een willekeurige kant op, op zoek naar een supermarkt om wat drinken te kopen. Ik struikel meteen voor de deur al over een oorlogsmonument met spoorbielzen, hulpeloze handen en kruizen. Er zijn dan ook weinig steden zo hard getroffen door

de Tweede Wereldoorlog als Warschau. Ik vind een supermarkt en daarin water en een vruchtensapje. De kassière blaft me tot twee maal aan toe in het Pools af, dus kennelijk zie ik er ingeburgerd uit. Het gaat goed zo met de complimenten. Het aangeschafte water blijkt - niet voor het eerst in mijn vakantielevens - spa rood te zijn. Niet te zuipen. Ook niet als je alle prik eruit schudt weet ik sinds vandaag. En dat levert meteen de tweede Poolse les op: 'gazowana' betekent 'goor water' en 'niegazowana' betekent 'gewoon water'.

Meteen Warschau maar even kort introduceren. Warschau is de hoofdstad van Polen en is gesticht in de dertiende eeuw. Warschau heet eigenlijk Warszawa. Deze naam is volgens de overlevering afkomstig van twee geliefden die aan weerszijden van de rivier woonden: Wars en Zawa (maar er zijn ook alternatieve overleveringen waarin Wars en Zawa twee broers waren, hetgeen de eerdergenoemde optie niet per se uitsluit, maar wel een beetje dubieus maakt, maar dan weer net niet zo dubieus als de eveneens bestaande variant waarin Zawa een zeemeermin is...). Het heeft een kleine twee miljoen inwoners en is gelegen aan de (rivier) Wisla. In de Tweede Wereldoorlog is Warschau vrijwel volledig verwoest door de nazi's. Na de oorlog is het platgebombardeerde centrum tot in detail gerestaureerd in de oorspronkelijke stijlen uit de zeventiende en achttiende eeuw, waardoor het in feite nieuwe centrum nog steeds te boek staat als het oude centrum. Het zogenaamde nieuwe centrum daarentegen bevat veel oudere gebouwen dan het oude centrum. Het zal zeemeerminnenlogica zijn.

De gids heet Monika. Heerlijk vooroordeelbevestigend, want dat is de eerste naam die bij me opkomt als ik een Poolse vrouwen naam moet noemen (niet dat dat heel vaak gebeurt). Net zoals de gidsen in Rusland Olga hetten. Monika praat zacht en heeft logischerwijs een Pools accent in haar op zich heel behoorlijke Nederlands, dus ik moet me - te midden van het verkeer - nogal inspannen om haar te verstaan. Op de momenten dat dat me lukt, valt de inhoud me meestal een beetje tegen. Dat is Monika niet geheel aan te rekenen, want toen ze vroeg of we de 'toeristische route' wilden lopen of de route die toeristen normaliter niet te zien krijgen, vond men eensgezind (min één...) dat we te goed waren voor de toeristische route. Misschien is dat dan het verschil met TUI: Djoserklanten vinden zichzelf geen toeristen. Daar staan ze boven. Raar: doe mij de officiële hoogtepunten maar op een presenteerblaadje, dan zwerf ik er zelf wel wat achterafstraatjes bij waar ik de enige toerist ben. Afijn, de wandeling brengt ons toch de nodige bezienswaardigheden:

- Schuin over de stoep en de straat ligt een ingemetselde streep stenen met in roestig staal de tekst 'Mur Getto 1940-1943'. En voor degenen die wat minder bedreven zijn in Pools dan ik ook nog 'Ghetto Wall 1940-1943'. De vraag is alleen: sta ik nou net in het getto of er net buiten? Mijn overlevingsinstincten zijn dik in orde: ik blijf er net buiten te staan.
- Bankjes waarin een plattegrondje is gebeiteld met alle belangwekkende plekken uit het (Warschause) leven van Chopin. Voorzien van een knopje dat een riedeltje Chopin in gang zet. Even verderop is in een pilaar van de kerk van het Heilige Kruis het hart van Chopin ingemetseld. De rest van Chopin ligt op Père-Lachaise in Parijs, maar zijn hart werd (ter geruststelling: ná zijn dood) door zijn jongere zus vanuit Parijs terug naar Warschau gesmokkeld in een vat met alcohol en aldaar dus ingemetseld in een kerkpilaar. Geinig concept. Zeker in zo'n lekker overdadig kerkje met veel goud en schilderijen.
- Je ziet overal - in verschillende verschijningsvormen - zeemeerminnen. Dat is hét symbool van de stad Warschau, waarbij de visvrouw vaak is voorzien van schild en zwaard. Ze staat zelfs op het wapenschild van Warschau. Haar naam: Zawa, u weet wel, de geliefde / de broer / de fantasievrouw van Wars.
- Eén verhaal van Monika vind ik wel interessant: over hoe ze hier in de - nog steeds communistische - jaren tachtig nog afhankelijk waren van voedselbonnen. Dat klinkt als een oorlogsverhaal, maar hier zou ik dat nog ruimschoots meegemaakt hebben, terwijl Polen het buurland van ons buurland is.

- Op het Slotplein staat het Koninklijk Paleis ons in terracottatinten te lonken. Vanaf een 22 meter hoge pilaar overziet een beeld van koning Zygmunt III het plein. Hij maakte van Warschau de hoofdstad van Polen toen Krakau dat nog was (de koning zelf deed dat uiteraard, niet zijn standbeeld). Zijn ietwat merkwaardige motief was dat Warschau dichterbij Zweden lag dan Krakau. Dat klopt weliswaar, maar Gdansk ligt nog veel dichterbij Zweden. Om van Stockholm nog maar te zwijgen. Het Slotplein is mooi, maar de naoorlogse restauratie is her en der echt veel te strak uitgevoerd: zo nieuw horen oude gebouwen er niet uit te zien.
- We bezoeken een groot plein met matige monumenten: een granieten trap naar niets, een rechttoe rechtaan wit kruis en het graf van de onbekende soldaat: marmeren grafplaat, eeuwige vlam, bloemkransen en wachters. Die - hoe komt het toch weer zo uit - vlak nadat wij er aankomen hun toneelstukje opvoeren. Onnodig luidruchtig marcheren met legerschoenen met tapdanzolen en zeulen met geweren met bajonet erin geschroefd. Kortom veel uitsloverij, vermomd als traditie. Dezelfde mensen die de toeristische route verafschuwden, schieten nu enthousiast hun camera vol. Kennelijk heb je in Polen niet alleen veel heiligen maar ook veel schijnheiligen.
- Een standbeeld van Marie Curie aan de oevers van de Wisla. Het water in de rivier staat hoog momenteel waardoor de veelgeprezen stadsstranden zich nu onder water bevinden. Dan wordt zonnebaden letterlijker dan wenselijk is.
- Een standbeeld van Chopin. Een standbeeld van Copernicus. Standbeelden van mensen met erg Poolse en mij onbekende namen. Brede straten. Enorme barokke (ik gok maar wat) gebouwen. Veel kerken. Veel schilderijen op gebouwen (abstracte siervormen, zeemeerminnen, fresco-eske afbeeldingen). Veel verschillende kleuren. Kortom: alles wat je wil zien in een 'oude' binnenstad.
- Veel amber. De naam (in hotels, restaurants en winkels), maar vooral ook de steen zelf. Overal in allerlei vormen te koop.
- Het smalste huis van Warschau. Het aandoenlijke huisje is nog geen meter breed, maar wel drie etages hoog. Een 'tiny house' avant la lettre. Het aandoenlijke verhaal erachter is dat een niet al te bemiddelde bakkerszoon van zijn aanstaande schoonvader zijn geliefde pas mocht trouwen als hij een eigen huis zou hebben. Slim geregeld. Zou daar 'dat komt voor de bakker' vandaan komen?
- De wandeling eindigt op het oude marktplein, Rynek Starego Miasta. Dit wordt volledig omringd door kleurrijke huizen (en kleinere huizen boven op die huizen) en is volgeplempt met terrasjes. Men vindt het daarom etenstijd. Daar ben ik het niet mee eens, dus is het tijd voor afscheid. Ik begin aan een solo.

Ik wil graag naar het 237 meter hoge Paleis van Cultuur en Wetenschap (Pałac Kultury i Nauki), het hoogste gebouw van Warschau met zijn zevenenveertig verdiepingen. Op de dertigste verdieping bevindt zich namelijk een uitkijkplatform waarvandaan je over heel Warschau kunt uitkijken. Onderweg loop ik langs de 'Escobar and grill'. Polen doen aan woordgrapjes kennelijk. Ik pak - omdat ik er toch bijna langsloop - het park achter het monument van de onbekende soldaat mee. Grote fontein, beeldengalerij en mensen die al dan niet terzijde gestaan door hond, kind, boek of ijs aan het ontspannen zijn. Ik kan PKiN (zoals het in het kort wordt genoemd) vrij makkelijk vinden, want ik heb een plattegrondje van Warschau en het PKiN zelf is bepaald geen platte grond. De Polen vinden dit cadeau van Stalin een wanstaltig monster en gaan zelfs zover dat ze zeggen dat je vanaf deze toren het mooiste uitzicht hebt, omdat het de enige plek is in Warschau waar je de toren zelf niet ziet. Ik vind het juist wel wat hebben en kan het gevaarte het best omschrijven als de Big Ben op een Bigger Ben. En dan met een Stalinsausje erover. De ingang is natuurlijk precies aan de andere kant (weer ettelijke minuten lopen op mijn toch alweer gevoelige voetzolen). Eenmaal binnen sluit ik achteraan een lange rij. Godzijdank ontdek ik binnen een minuut dat dit de rij is voor mensen die al een kaartje hebben gekocht en dat ik dus eerst in een andere rij moet gaan staan voor ik in deze rij mag

plaatsnemen. Je moet ook overal op letten als je alleen bent... Het wachten duurt lang. Dat wil zeggen: in de echte wereld duurt het een half uur, in mijn hoofd een uur en onder mijn voetzolen drie uur. Ik begin intussen te vrezen dat het donker zal zijn voor ik eindelijk naar boven mag. Dat blijkt nog net mee te vallen. Sterker nog: ik pak precies de zonsondergang mee. Rondom zie ik veel moderne hoge nieuwbouw. De gebouwen die beneden nog pompeus groot leken, zijn vanaf hier doodnormale huizen. De vele tinten die ik onderweg heb waargenomen, vervagen in de schemering vanaf deze hoogte. In de verte zie ik bruggen over de Wisla. Nu de zon weg is en de wind op deze hoogte vrij spel heeft, wordt het fris. Ik loop nog een rondje zonder camera in mijn hand en ga dan weer in de rij voor de lift staan.

Beneden zoek ik de kortste weg terug naar het hotel. Dat is op een beginnetje met een paar afslagen na één grote, brede, vrijwel rechte weg. Op weg naar die weg worden mijn zintuigen overvoerd door de langsdreunende partybus. Mijn god, wat een slechte uitvinding. Eenmaal op dé weg loop ik langs een Subway. Ik had me heilig voorgenomen om meteen in de Poolse keuken te duiken, maar een Subway kan ik niet negeren. Al was het maar omdat je in hooguit tien minuten weer buiten staat. De rest van de terugweg lijkt een koud kunstje: gewoon de weg volgen. Maar dat blijkt toch weer net even te moeilijk te zijn voor me. Ik loop mezelf klem in een donker verlaten park, waardoor ik uiteindelijk steeds verder van dé weg afraak. Ik vind de weg weer terug, maar even later blijkt die weg toch een andere naam te hebben. De plattegrond brengt uitkomst: het is gelukkig wel dé weg, maar dé weg verandert enkele keren van naam. Lekker handig. Als ik een drukke weg alleen ondergronds kan ondersteken, blijkt er aan de andere kant niet de trap omhoog te zitten, waar ik op hoopte. Dus moet ik na een omweg weer dé weg zien te vinden. Die intussen uiteraard alweer van naam is veranderd. Afijn, het lukt uiteindelijk wel. Ik vind rond negenen het hotel terug. Dat heet gelukkig nog gewoon hetzelfde.

Op mijn kamer probeer ik op mijn laptop een livestream van Nederland - Montenegro te ontvangen, maar dat lukt me niet. Dan maar teletekst ernaast, terwijl ik dit verslag schrijf. Nederland doet wat het moet doen. Ik hoef me morgen niet voor mijn nationaliteit te schamen. Ik zie dat Max Verstappen mijn goede voorbeeld volgt: ook hij doet iets met pole...

Ik ben van plan om morgen de zogenaamde Koninklijke Route te lopen: een traject van het vandaag bekeken Koninklijk Paleis naar het Wilanowpaleis. Het slechte nieuws: een enkele reis is al 13 kilometer. Dus twee keer de kortste route is 26 kilometer. Wandelen naar de route toe, slenteren in en rond het paleis erbij, af en toe een veelbelovend zijstraatje in, misschien op de terugweg een ommetje langs de Wisla... dan zit je gauw aan 35 kilometer. Dat kan ik hoogstwaarschijnlijk niet aan. Ik zie morgen wel hoe het gaat.

Zondag 5 september

Een vreemde nacht beleefd. Hard bed. In mijn nog semicomateuze toestand komt de term Oostblok beton bij me op. Minimaal tien keer wakker geworden. Als ik denk dat ik mijn alarm gemist heb en de tijd controleer, blijkt het pas half zes te zijn. Krampaanval in mijn kuit. Slecht voortekenen voor een lange wandeling. Uiteindelijk haal ik al woelend acht uur, het moment waarop mijn alarm - veel te zacht - afgaat. Goed dat ik al wakker was. Tijdens het ontbijt pak ik mijn eerste Poolse culinaire hoogstandje mee: polskie naleśniki (een dun opgevouwen pannenkoekje met zoet beleg). Smakelijk.

En dan is het tijd voor de koninklijke route. Benieuwd hoe ver ik kom. Ik wandel eerst naar het begin van de koninklijke route. De weg is afgezet omdat er allemaal mensen hardlopen. Om negen uur 's ochtends... Enerzijds voelt het vertrouwd aan, een hardloopwedstrijd, anderzijds is er wat raars aan de hand met deze wedstrijd. Er zitten enkele acceptabele lopers tussen, qua stijl en tempo, er lopen best wat zwoegende en hijgende bolbuikjes mee en een enkeling beoefent met verve de edele kunst

van het slowmotion hardlopen. En dat loopt allemaal dwars door elkaar... Los van de anarchistische optie dat iedereen mag starten wanneer ie wil, is de meest voor de hand liggende verklaring dat er meerdere rondjes gelopen worden. Maar dat verklaart nog niet het percentage gespierde armen. Echte langeafstandlopers hebben geen armspieren nodig. Daar hebben ze alleen maar last van. Zou het soms een triatlon zijn? Dat kan haast niet, want dan moeten ze aan het begin van de nacht gestart zijn. Tenzij bij Poolse triatlons eerst wordt gelopen, dan wordt gefietst en tenslotte wordt gezwommen (of verzopen vermoedelijk). Het woord 'tegenpolen' is niet voor niets verzonnen tenslotte... Ik wacht nadere hints af. Het voelt wel nostalgisch, zoveel hardlopende mensen.

De zon staat aan, het is een graadje of zeventien, in de schaduw is het fris, dus ideaal weer voor een lange wandeling in weinig kleren. Het begin van de koninklijke route (vanaf het Slotplein door Krakowskie Przedmieście, een straat die terecht als bezienswaardigheid te boek staat) hebben we gisteren al gezien met Monika (die dus stiekem best wat toeristische meters heeft gemaakt). Ik steek af en toe de straat even over (uitkijken voor hijgend snelverkeer) of een zijstraatje in om een foto te maken van bezienswaardigheden die ik gisteren gemist heb. Maar de eerste tien kerken, paleizen, andere fraaie gebouwen en standbeelden kan ik in wandeltempo voorbij omdat ze in de herhaling minder aandacht behoeven. Intussen geeft een bordje met '2,1 7,2 12,3 17,4' me gelijk voor wat betreft mijn aanname dat de wedstrijd over meerdere ronden gaat. En gezien de opgesomde getallen moet het een halve marathon zijn. Een volgende bord noemt 'Ironman' als organisator. Ironman is van de triatlons. Dan zal het dus een halve triatlon zijn. Dan zijn ze evengoed gruwelijk vroeg begonnen...

De rechte weg naar het Wilanowpaleis verandert onderweg meerdere malen van naam en daarmee ook van karakter. De eerste naamwissel naar Ulica Nowy Świat brengt een verandering van bruisend centrum naar een laan met kolossale (iets minder versierde) gebouwen en minder levendigheid, die nog wel steeds het bekijken en beleven waard is. Vanaf de volgende naamwissel naar Aleje Ujazdowskie loop ik op een brede, van veel groen voorziene laan met aan weerszijden ambassades en ministeries. Weer wat saaier, maar nog acceptabel. Na de volgende naamwissel naar Ulica Belwederska is mijn uitzicht verder gedegradieerd tot een doorsnee stadsaanzicht en met ingang van de laatste wissel (denk ik dan nog...) naar Ulica Sobieskiego loop ik langs een autoweg aan mijn linkerhand en een vervallen buitenwijk aan mijn rechterhand (lege betonnen geraamtes van voormalige flatgebouwen, wel bewoonde maar troosteloze massaflats, voorovergebogen hoogbejaarden die voor een handvol zloty's hun avondmaal alvast in een plastic tasje meezeulen, aftandse restaurantjes waar ik niet zou durven eten en dat alles gegarneerd met veel zwerfafval). Uitzichtloos uitzicht. Vooral ook omdat ik geen idee heb hoe ver ik nog moet. Er hangen boven de weg wel borden met 'Wilanow', maar hoe ver dat hiervandaan ligt, schijnt geen Pool te willen weten. De enige ontmoetingen zijn die met een minimuis (ik sta er bijna bovenop, maar gelukkig zie ik net op tijd dat het als 'boomafval' ingeschatte voorwerp uit zichzelf beweegt) en een al niet veel grotere kikker. Ik heb geen idee of er ooit iets koninklijks is geweest aan dit deel van de route, maar als dat al zo was, dan is dat nu vakkundig verwijderd. Troosteloos allemaal. Ik kan maar één voordeel bedenken: er is geen enkele reden waarom ik dit stuk later vandaag ook terug zou willen wandelen. Dat scheelt weer wat kilometers.

Helaas blijkt de Ulica Sobieskiego niet de laatste straat te zijn op weg naar mijn eindbestemming. Ik ben er intussen ook achter dat de borden 'Wilanow' niet op het paleis slaan, maar op de gelijknamige wijk, want ze wijzen zowel rechtdoor als linksaf als rechtsaf. Ik begin dus maar de hulp van Wilanowezen in te roepen. Die wijzen me wel globaal de weg, maar beheersen de Engelse taal niet goed genoeg om het goed uit te leggen. Op een gegeven moment loop ik langs een officieel beachvolley-toernooi. Er is in the middle of nowhere zand gestort, een tribune eromheen gezet, overall standjes van hippe merken neergestrooid en boxen geplaatst waar slechte muziek uit pompt: ziedaar de ingrediënten van een sport die hipper wil zijn dan ie is. Een taxichauffeur maakt afwerende gebaren als ik de weg aan hem vraag, terwijl later zal blijken dat ik maar een halve

kilometer van het paleis verwijderd ben. Zou hij beroepshalve toch moeten weten. Een keurig Engels sprekende mevrouw wijst me uiteindelijk al even keurig de weg. Ik blijf dan al een halve kilometer te ver doorgelopen te zijn vanaf het moment dat ik de ingang van het paleispark aan de overkant van de straat passeerde. Geen enkel bordje om dat aan te geven. Terwijl er pal voor die onherkenbare ingang wel bordjes staan die naar de bibliotheek, het politiebureau en een handvol ambassades wijzen. Mafkezen.

Opgelucht loop ik het paleispark in. Daar staan wel bordjes naar het paleis. Beetje laat. Ik koop een kaartje (het is bijna half één intussen) en daar staat op, dat ik om tien voor half elf het paleis in moet. De kassadame bast me dan ook toe dat ik direct het paleis in moet. En met 'direct' bedoelt ze kennelijk twee uur geleden. Eigenaardig. Ik wandel rond het paleis om er uiteindelijk achter te komen dat ik de ingang op twintig meter gemist heb waardoor ik een hele ronde min twintig meter heb gelopen. Uiteraard werkt mijn gedateerde toegangskaartje niet, maar een behulpzame man laat me binnen. Daar volgt een tweede toegangshek dat me ook consequent weigert. Wederom laat een - andere - behulpzame man me binnen. De eerste kamers van het paleis staan volgekwakt met Japanse en Chinese kunst. Dat had ik niet zien aankomen, terwijl ik toch onderhand had kunnen weten dat mensen met paleizen er altijd een nogal eclectische verzameling antiek op na houden. De kamers met staatsieportretten zien er in Polen hetzelfde uit als in alle andere Westerse landen. Niet zo gek, want koningen en edelen hebben zich over heel Europa heen geïncast. Koningen vallen vaak op de zussen en dochters van hun collega's. Op zich niet zo gek, want koningen komen zelden moppies tegen in een kroeg, bij de voetbalclub of gewoon op straat. Plus dat koningen natuurlijk vaak strategisch moesten trouwen. Ineens sta ik in een zaaltje met amfora's die versierd zijn met Griekse tafereeltjes. Waarom ook niet? De bedden met hoog boven het matras een baldakijn en op de hoeken een soort van chique plumeaus brengen een glimlach op mijn gezicht: wie wil daar nou in slapen? Net als al die protserige kamers: ik zou er niet voor mijn plezier in gaan zitten. Maar ik ben dan ook geen echte koning. Alleen van mijn eigen wereld. Wel leuk zijn de gepimpte geweren, kekke ijzeren helmen en indrukwekkende zwaarden. En de beschilderde plafonds. Dat heeft wel wat.

Ik loop nog een rondje om het paleis. Het gele paleis. Met lekker veel frutsels en beelden ter versiering. Ook de tuin mag er wezen. In folders wordt de vergelijking met Versailles getrokken, maar dat is wat overdreven. Al zie ik inderdaad hetzelfde concept wel terug: keurig gecoiffeerde heggetjes en struikjes, fonteintjes, zorgvuldig samengestelde bloemenperken, beelden, grindpaden en dat alles volgens een strak ontwerp. Mooi. Het paleis is overigens begonnen als het zomerverblijf van koning Jan Sobieski en het ontwerp ervoor schijnt geïnspireerd te zijn door Italiaanse villa's. Aha, dus niet Versailles maar Versace, foldermakers kunnen ook niet alles weten...

Ik neem plaats bij een restaurantje en vul mezelf hoognodig bij met citroentaart en citroenlimonade. Niet Pools, wel lekker. Daarna loop ik een grote ronde door het paleispark en de tuin. De vijver (die oogt als een rivier) reflecteert de bomen in herfstkleuren fraai, terwijl de zon het water laat glinsteren. Ik heb slechtere zondagen beleefd. Ik sluit mijn paleisparkbezoek af met een rondje door het postermuseum. Die hangt vol met posters die helemaal binnen mijn smaak vallen en gebaseerd zijn op Polen in het algemeen of op Poolse steden. Leuk tussendoortje. Ik koop twee posters in ansichtkaartvorm. Dat wil zeggen, ik wil er drie kopen, maar eentje is uitverkocht. Dat geloof ik na de eerste mededeling al, maar voor de zekerheid wordt het ongevraagd ook een tweede en een derde keer nadrukkelijk uitgelegd. Het postermuseum blijkt toch niet mijn laatste halte te zijn in het paleispark. Op weg naar de uitgang loop ik nog langs een pompeuze, grijze tombe van ene Stanislaw en zijn echtgenote (ik neem tenminste aan dat Stanislaw niet postuum met zijn zus, moeder, dochter, maîtresse of buurvrouw tentoon wordt gesteld) en een hagelwitte kapelkerk met een groen uitgeslagen koepel.

Ik vind in recordtempo een bushalte voor bus 116, die me linea recta terug zal brengen naar het oude centrum. Op de halte staan een hoop nummers waaronder 116. Van alle andere nummers

hangt er ook een tijdtabel in deabri, maar van de 116 niet. Milde twijfel slaat toe. En ineens dient zich volkomen onverwacht een reden aan om wél terug te wandelen: misplaatst eergevoel. En voor ik het weet hebben mijn hardnekkige hersenen besloten dat ik terug ga wandelen. Ook dat ellenlange stuk dat ik helemaal niet nog een keer wil zien. Ergens in mij schuilt kennelijk een masochistische psychopaat. Terwijl het zonnetje nu al heel wat uren op mijn kale bolletje schijnt en mijn benen en vooral voeten continu signalen afgeven dat ze er geen zin meer in hebben, loop ik monter langs de autoweg, terwijl ik om de zoveel minuten word ingehaald door een bus 116. Het doet mijn hersenen weinig: die hebben besloten dat er vandaag geen pas in een bus wordt gezet. De route is, zeker na de heenweg, eenvoudig te vinden en die gigantische middelvinger van Stalin vormt ook een handig richtpunt in de verte. De forse afdaling van vanochtend blijkt nu een flinke kuitenbijter te zijn. Mijn geteisterde onderstel wordt regelmatig ingehaald door andere wandelaars, iets wat me thuis zelden tot nooit overkomt. Maar ja, daar wandel ik nooit langer dan een uur.

Ik sta even stil bij het witte, grote, ietwat saaie Belwederepaleis. Dat blijkt al enkele decennia de residentie van de Poolse premier te zijn. Dat is momenteel Mateusz Morawiecki (Eminem!), namens PiS. Rare secundaire arbeidsvoorwaarde, dat je in zo'n kast van een huis moet wonen. Aan Belvedere grenst het Łazienkipark, met daarin het witte Łazienkipaleis, witte tempels, andere witte bijgebouwen, witte bankjes en witte prullenbakken. En een flink, standbeeldkleurig standbeeld van Chopin. Daar begin ik mee. Het dramatisch ogende beeld staat bij een ronde (reflecterende) vijver, die omgeven is door keurig gefatsoeneerde plantsoentjes, veel bankjes en al evenveel mensen. Uit enkele ook hier aanwezige Chopinbankjes klinkt continu dezelfde Chopinriedel. Prima, voor zolang het duurt. Het park is met eekhoortjes en minimuisjes een prettige wandelplek, op de hoogteverschillen na, want die worden door de zone onder mijn heupen niet met gejuich ontvangen. Het paleis zelf is bij nader inzien een beetje crèmekleurig en relatief saai, maar wel gelegen aan een lekker omboste vijver, waar toeristen in een drakenboot kunnen rondvaren. Niks voor mij, dat stomme toeristengedoe...

Na het ommetje door het Łazienkipark pak ik de koninklijke route weer op, met als pluspunt dat de omgeving nu per straatnaamwissel aantrekkelijker begint te worden. Onderweg herken ik van verre - ondanks mijn verbazing over mijn eigen conclusie - standbeelden van Ronald Reagan en Charles de Gaulle. Bij een verkeersplein waar om mij volkomen onduidelijke redenen - als enige versiering - een grote palmboom in het midden staat, wijk ik van de route af, want ik heb mezelf een wandeling over de promenade langs de Wisla beloofd. Dat ligt weliswaar een flink stuk uit de route, maar ja, de hebberrige hersenen hebben het voor het zeggen vandaag. Na een tijdje loop ik over een hoge brug, waar geen einde aan lijkt te komen. Die hoge brug overbrugt Warschau en dus niet de Wisla. Daar is een tweede, direct aansluitende, brug voor gebouwd. Vreemd concept. Om bij de promenade te komen moet ik tussen die twee bruggen naar beneden zien te komen. Dat blijkt nogal een labyrint van trappen te zijn: ik moet vele malen omlaag en weer omhoog en andersom, stukken de verkeerde kant op lopen en daarna weer de goede kant op, stukjes lopen die zo te zien helemaal niet belopen horen te worden en intussen als een aspirant-Kipchoge mijn pijnlijke benen proberen te negeren. Daar ben ik intussen redelijk bedreven in, want ik moet de hele dag al na elk stoplicht de boel weer in gang trekken en de dan direct opkomende pijntjes een plaats geven. Het lukt uiteindelijk om de promenade te bereiken. Meteen wordt duidelijk dat de Wisla inderdaad een hoge waterstand heeft, want relingen van hekken steken her en der nog maar net boven de waterspiegel uit. De Wisla houdt zo voor eeuwig een stukje Warschau voor me verborgen.

De beloofde gezellige eettentjes langs de oevers van de Wisla (die hier de Vistula heet overigens, zoals alles hier anders blijkt te heten dan in de Nederlandse dan wel Engelse vertalingen die ik lees) zijn unaniem gespecialiseerd in alcoholische uitpattingen, met her en der eventueel een patatje. De clientèle bestaat dan ook uit jongeren, die hier loungen. Ik mag dan sinds kort door het leven gaan als 'jonge Gerard', maar zo jong ben ik nou ook weer niet. Nooit geweest ook trouwens. En dus sleep ik mijn intussen lege lijf verder stroomafwaarts langs de Wisla. Vlak voor ik de promenade ga

verlaten omdat ik ter hoogte van het oude centrum ben gekomen, loop ik langs een zapiekanka-tentje. De zapiekanka staat op mijn culinaire to-do-list, ik moet hoognodig brandstof tanken, dus het besluit om hier te eten is snel genomen. Het is dan ook al rond zevenen. Een zapiekanka blijkt, overeenkomstig de verwachtingen die gewekt worden door het plaatje, een pizza-achtig in de lengte doorgesneden stokbrood van ongeveer zes bij zestig centimeter te zijn. Niets mis mee. En de halve liter cola is ook meer dan welkom. Zelfs ondanks het spijtige feit dat het Pepsi is. Het zegt niet veel goeds over mij, maar de jongedame die mij mijn zapiekanka aanreikt, noem ik - in gedachten! - een zapiekankahoer. Dat is de schuld van Hagenezen, daar kan ik zelf verder niets aan doen. Een tentje verder scoor ik nog een grote hoorn met twee klonten ijs erin. Ik werk dus - met graagte zelfs - mee aan het verminderen van de hoeveelheid ijs voor Polen. Ik voel me een beetje schuldig, want die polen verliezen al zoveel ijs.

Al toetend wandel ik naar het oude centrum. Een door veel toeschouwers aanschouwde gitarist schakelt net als ik langskom over van jaren-zeventig-rock naar Ed Sheeran. Maar goed ook, want stilstaan en weer opstarten is geen genoegen. Het Slotplein is ook even na zonsondergang een mooi plein. En druk. Ik loop een stuk langs de oude (nieuwe) stadsmuren, sla wat drinken in, geef zowaar geld aan een bedelaar en besluit dan de resterende terugweg te improviseren. Het waarom daarvan is me niet duidelijk, maar het gebeurt wel. Ik herken lang de omgekeerde Monikaroute, maar ineens niet meer. Dombo. Alsof ik al niet genoeg gewandeld heb vandaag. Ik vraag de weg en krijg een helder antwoord. Na twintig meter zie ik echter aan twee naambordjes op welke kruising ik sta. Ik kijk aandachtig naar mijn plattegrond en concludeer dat het net nog zo overtuigend klinkende antwoord niet klopt. Ik volg mijn eigenwijsheid en godzijdank blijkt mijn kaartleeskunde het te winnen van de lokale leugenaar. Even na achten ben ik terug in mijn kamer en na elf uur wandelen, slenteren en mondjesmaat zitten, mag ik mijn schoenen en mijn aan mijn voeten vastklevende sokken uittrekken. Wat een weldaad. En wat een trots ook: ik had voor vandaag hoge doelen gesteld en heb ze ruimschoots bereikt. Ook daarin blijkt Max Verstappen in Zandvoort me weer te volgen. Ik ben benieuwd hoe erg mijn benen vannacht of morgen wraak gaan nemen op de rest van mijn lijf. Even voor de administratie:

- Mijmerend over 'verkeerde' hardlopers naar de koninklijke route toe lopen: één kilometer.
- De koninklijke route zelf lopen: dertien kilometer.
- Enthousiaste zijstapjes voor fotomomentjes: plus één kilometer.
- Door een volkomen gebrek aan bewegwijzering de paleistuin voorbij lopen: één strafkilometer.
- In het paleis, in de paleistuin, door het paleispark en in het postermuseum: een slenterijtje van zeker twee kilometer.
- De koninklijke route terugsjokken: dertien lange kilometers erbij.
- Ommetje door het Lazienkipark in soepele eekhoortred: zeker een kilometer extra.
- Omweg voor de promenadewandeling: zeker drie kilometer bonus. En veel te veel traptreden.
- Terug van het Slotplein naar het hotel: dat had één kilometer kunnen zijn...

In totaal kom ik zo op zeker 36 kilometer. En dan reken ik de slingerometers (door tegenliggers of gebrek aan coördinatie later op de dag) niet eens mee, want dan had ik 37 kilometer wel als ondergrens durven nemen... Omdat de wekker op zeven uur staat, ga ik even na twaalf uur plat. Op mijn Poolse betonvlakte.

Maandag 6 september

Aantal nachtelijke krampaanvallen: nul. Aantal keren wakker geworden: één. Aantal tevreden dan wel opgeluchte vakantiegangers in mijn kamer: één. Mijn eerste pasjes van vandaag zijn Bambi-achtig, maar al snel hops ik weer rond als het obese hert dat ik normaliter ben. Wat een meevaller. Het ontbijt is weer prima (ik heb het dunne pannenkoekje vervangen door een dikke pannenkoek).

Het vertrek staat ingepland voor acht uur, dus om vijf voor acht sta ik rustig te wachten voor het hotel in het ochtendzonnetje. Ondanks het gehamer op tijdigheid, komt één niet onbelangrijk persoon te laat: de chauffeur. Gelukkig is de bijnaam Laat nog in de aanbieding. Hij verontschuldigt zich meerdere malen, het is bovendien maar een krap kwartier vertraging en er staat ons een rustige dag te wachten, dus het maakt allemaal niet uit.

Ter vervanging van de voor vandaag geplande wandeling in het oerbos van Białowieża gaan we naar Treblinka, het na Auschwitz meest 'succesvolle' vernietigingskamp: tussen juni 1942 en augustus 1943 zijn er naar schatting zo'n 900.000 mensen vergast of anderszins om het leven gebracht. Ik ga vandaag dus geen wisenten zien (die kans was volgens Elders overigens toch al bij benadering nul), geen bevers (op een enkele bejaarde medereiziger na dan), geen lynxen (maar die zie je hier ongeveer net zo vaak als in de huidige Tweede Kamer), geen 'grote muur' (ik vermoed dat ik de Chinese variant sowieso boeiender vind dan deze lokale plant), geen 'leverbloempje' (dat klinkt als iets dat je niet op een leverscan wil zien), geen schreeuwarenden (de boze grote broer van de krijkanarie), geen 'ongevlekt longkruid' (dus er is wel gewoon een natuurkuur tegen longkanker!) en geen van de ongeveer 3000 verschillende schimmels (al dan niet bereden door verdwaalde sinterklazen). Maar ik ga tegen mijn verwachtingen in ook geen vernietigingskamp zien. Treblinka is namelijk na gedane arbeid door de SS'ers zelf met de grond gelijk gemaakt. Deel van de welbekende wir haben es nicht gewusst-strategie. Geen bewijsmateriaal, geen herinneringen, geen holocaust. Alzheimer is niet voor niets naar een Duitser vernoemd.

Aangekomen bij Treblinka loop ik eerst een minimuseumpje in. Daar valt bijzonder weinig te beleven. De spreekwoordelijk Duitse grondigheid waarmee het vernietigingskamp is vernietigd, heeft weinig museumwaardige voorwerpen achtergelaten. Een vitrinetje met half weggerotte sleuteltjes. Een maquette van Treblinka in 'beter' tijden. En een meeneemplattegrondje van het terrein. Altijd handig. Treblinka was al een werkkamp, toen in de zomer van 1942 werd besloten om er een vernietigingskamp van te maken. Eerst met drie gaskamers, later met tien. De eerste grote opdracht was om alle uit Warschau gedeporteerde Joden te doen verdwijnen. In anderhalve maand tijd arriveerden er een kwart miljoen op het perron in het kamp. Daar werden direct de schamele bezittingen afgenomen en 'opgeslagen' in een als knus stationnetje vermomde opslagplaats. Onder luid geschreeuw en gerichte klappen werden ze gehaast naar het centrale plein gedirigeerd. Daar werd een enkeling geselecteerd om dwangarbeid te verrichten, de rest werd gescheiden in mannen en vrouwen en met spoed naar de 'ontkledingsruimtes' gebracht. Vrouwen werden daar ook kaal geschoren. Raar detail (dat later in Auschwitz verklaard zal worden). Van daaruit werden ze door een nauw, kronkelend prikkeldraadsteegje naar de gaskamers geleid (door de Joden die daar 'werkten' de 'Hemelveertstraat' genoemd, door de Duitsers 'de slang') en vanuit de gaskamers (waar een dodelijk gemaakte variant van diesel werd gebruikt) linea recta in een massagraf gekieperd. Tot de Duitse bollebozen bedachten dat een massagraf belastend bewijsmateriaal vormde en er dus crematoria werden gebouwd op het terrein. Geen lijk, geen moord. Zo werd Treblinka 's werelds luguberste lopende band fabriek. Dodelijk efficiënt. Degenen die te oud, te jong of te gammal waren om zelfstandig de tocht door de Hemelveertstraat te maken, werden heel humaan naar 'het ziekenhuis' gebracht. Dat was een barak die er weliswaar uitzag als een ziekenhuis, maar het tegenovergestelde deed van een echt ziekenhuis, want bij binnenkomst kreeg de zieke direct een nekschot.

En dit alles vond plaats op een terrein van vierhonderd bij zeshonderd meter. Geleid door slechts dertig SS'ers, een kleine honderd ingehuurde Oekraïense wachters en zo'n achthonderd Joodse dwangarbeiders voor de onmenselijkste klusjes. En dan hadden de SS'ers ook nog plaatsgemaakt voor een minidierentuin, want hoe leuk ze hun werk ook vonden, ze wilden af en toe toch even kunnen ontspannen... Ook al zo'n bizar detail. In de vijftien maanden dat het vernietigingskamp bestond, is er één grote opstand geweest, waarbij ongeveer vierhonderd gevangenen wisten te ontsnappen. Naar verluidt hebben bij benadering zeventig van hen het einde van de oorlog gehaald.

De plek waar Treblinka lag, is nu één groot monument geworden. Via een symbolische toegangspoort kom je op een grasveld met rechtopstaande rotsblokken en stenen balken die de suggestie van een spoorlijn wekken, met een perronachtig plateau'tje op de plek waar de treinen aankwamen. Op de plek van de barakken, gaskamers en crematoria staan nu 17.000 zwijgende rotsblokken. Met één echt monument daar middenin. Geflankeerd door enkele uitvergroete foto's uit het fotoboek van de laatste kampcommandant Kurt Franz, getiteld 'Schöne Zeiten'. Zo'n fotoboek is dan weer niet heel slim als je net dat hele vernietigingskamp hebt verdonkeremaand, maar ja, je wil als sadistische SS'er uiteraard wel een aandenken hebben aan de mooiste tijd van je leven. De 17.000 rotsblokken en -blokjes lijken uit de betonnen ondergrond te groeien. In ruim tweehonderd ervan is een naam gebeiteld. De rest is anoniem. Wat mij vooral treft - en bevalt - is de stilte. Ik ben de meute vrij ruim vooruit en loop een tijdje helemaal alleen door de rotsblokken te zwerven. Geen geluid te bekennen. Overal om je heen rotsblokjes. Wetende dat er op deze plek per rotsblokje zo'n vijftig mensen zijn afgemaakt als slachtvee, is gewoonweg niet te bevatten. Er bestaat een spreuk die in de buurt komt van: 'Eén moord is gruwelijk, honderdduizend moorden is een getal.' Dat is zonder meer waar.

Triviale dingetjes tijdens mijn bezoek:

- Ergens staat in zes stenen tafelen in zes verschillende talen in het kort uitgebeiteld welke gruwel zich hier heeft afgespeeld. Ik lees de Duitse en de Engelse variant en zie geen Nederlandse vertaling (er zijn hier dan ook geen Nederlanders om het leven gekomen). Ik maak daar een flauwe opmerking over en de jongeling uit het gezelschap zegt bemoedigend dat 'die steen daar' best wel Nederlands lijkt. Hij wijst naar de Duitse tekst. Dus ik meld dat dat Duits is. Dat verbaast hem, dat wist hij niet. En dat verbaast mij dus weer enorm!
- Ik mag Treblinka toevoegen aan de lange lijst van memorabele plekken waar ik gepoept heb. Deze keer wel gewoon weer eens op de daarvoor bestemde plek.
- De eerder genoemde jongeling is op dit behoorlijk overzichtelijke terrein - zeker met het plattegrondje, dat ook hij heeft - verdwaald en belt op het vertrektijdstip Elders op met de mededeling dat hij zich in het tweeënhalve kilometer verderop gelegen werkkamp bevindt. We hebben weer een laatkomer dus. Een kwartier later komt hij met rood aangelopen hoofd het bos uitgerend. Treblinka heeft vandaag dus nog een slachtoffer gemaakt...

In de bus lees ik verder in 'Toen godenzonen niet bestonden' van Maarten Spanjer. Vermakelijke anekdotes. Vooral Rinus Michels moet (al dan niet bewust) bijzonder grappig zijn geweest. In de hobbelerende bus, met de zon op de ramen en het best wel Nederlandse uitzicht, vallen zoals altijd mijn ogen weer dicht. Ik ben in goed gezelschap, want Elders constateert dat hij een makkelijke dag heeft met een vrijwel unaniem dommelend gezelschap. Dat leidt tot een verrassend lang gesprek met Elders over mijn dag van gisteren en over reizen en reisgezelschappen in het algemeen. Aardige gozer.

Bij een benzinepomp, restaurant en supermarkt wordt een geïmproviseerde (de hele dag is tenslotte één grote improvisatie) lunchstop gehouden. Ik kies voor de supermarkt: twee lekkere, geglazuurde, zoete, luxe broodjes, een banaan, een flesje jus d'orange, een flesje water en een doosje tiktak. De kassière (enkelvoud) is zo te zien ook vakkenvuller, assistent 'zelf' afrekenen en filiaalmanager, waardoor de rij van voren niet beweegt en van achteren steeds langer wordt. Als ik uiteindelijk mag afrekenen blijkt mijn gehele pakket nog geen tien zloty te kosten. Twee euro en een beetje. Ongelooflijk. Polen hoort gewoon bij de EU. Dat zou toch niet moeten kunnen? In een zoektocht naar een zitplek zie ik een paar bankjes van het restaurant waar niemand zit. Ik besluit er maar te gaan zitten tot iemand me vertelt dat dat niet de bedoeling is. Ik krijg meteen dankbare volgelingen. Ik zou zo sekteleider kunnen worden. Misschien is dat leuker dan automatiseren bij Capgemini? Toch maar

eens proberen als ik weer thuis ben.

Omdat ik geen zin heb in een zit- en klets lunch, maak ik een korte wandeling in de buurt. Daar lijkt niets te doen te zijn, tot ik tegen een mausoleum aanloop. Wit gebouw, wit kruis, zwarte kanonnen. Ik heb alleen tijd voor de buitenkant en de teksten bij de ingang zijn louter in het Pools geschreven, dus ik onthoud alleen 'Mausoleum van Pomnik'. Ik doe navraag bij Elders. Die kent geen Pomnik. Ook zijn mobiele internetverbinding kent geen Pomnik. Eenmaal in mijn hotelkamer zoek ik het zelf op. Er blijkt ook helemaal geen Pomnik te bestaan, Pomnik is Pools voor 'monument'. In dit geval een mausoleum dat gewijd is aan de soldaten die zijn gedood tijdens de slag bij Ostrołęka. Een slag die is uitgevochten in 1920 tijdens de eerdere gememoreerde Pools-Russische oorlog. De vluchtige blik op het mausoleum is op zichzelf niet heel bijzonder, maar het feit dat ik het als enige van de groep zie, geeft het toch net een beetje meerwaarde. Zo'n kleuter ben ik wel. We vertrekken ook hier te laat, waardoor de score vandaag op drie uit drie komt. De reden is wel weer aardig: de restaurantgangers vroegen om de 'bill' en kregen toen 'bier'. Zie je daar maar eens uit te lullen in het Pools. Dus die waren druk aan het bieren.

Op weg naar Mragowo, een dorp in de regio Mazurië (horen jullie de kwartjes vallen?), biedt het uitzicht soms dichtbegroeide bossen, meestal oneindig laagland met dorpjes erin, soms langdurig de achterkant van een tractor, soms een vastgelopen beeld als we lang moeten wachten bij een wegombreking en soms van lieverlee de binnenkant van mijn oogleden. Opvallend tussendoortje: na het dorp Pisz volgt een dorp met de naam 'Antonie'. Aan het eind van dat dorp staat logischerwijs een bordje met 'Antonie' en een dikke rode streep erdoor. Als ik Isa Hoes zou kennen, dan zou ik haar een foto gestuurd hebben. Het hotel met de toepasselijke naam Mazuria ligt op een heuvelflank aan een groot glinsterend meer. Mooie plek. Mragowo ligt er zo'n drie kilometer vandaan en is te bereiken via een strak om het meer heen gelegd wandelpromenadetje. Omdat er voor morgen een boottocht gepland staat en zonneschijn voorspeld is, lijkt het me verstandig om zonnebrand te kopen. Het was thuis niet bij me opgekomen om dat mee te nemen naar Polen, maar na mijn overlevingstocht van gisteren zit mijn hoofd al wel zo'n beetje aan zijn stralingsquotum. Ik heb dus een bestemming voor de komende uren: rond het meer wandelen en zonnebrand kopen in Mragowo. Het wandelpaadje leidt me langs een keur aan hotels met steigers en een scala aan vaartuigen, restaurants, kinderspeelplaatsen, een strandje met parasols, ijsstentjes, een heus amfitheater waar zo te zien afschuwelijke zangvoorstellingen plaatsvinden (op de posters staan heren en dames waarvan het vrijwel zeker is dat ze volkszangers zijn) en meer gelegenheden die normaliter voor 'gezellige drukte' zorgen. Maar dus niet op 6 september aan het einde van de middag, want ik kom welgeteld nul mensen tegen die van de genoemde faciliteiten gebruik maken.

Het wandelingetje is op zich aardig. Het meer ligt er mooi bij. Het dorpje is niet spectaculair, maar bevat enkele aardige kunstwerken, waaronder een fraaie muurschildering van Mragowo zelf en een aardig raadhuis met daartegenover (eindelijk!) een standbeeld van Jan Pawel II. Mocht dat niet direct aanslaan: dat is Pools voor Johannes Paulus II. De eerste winkel die ik bezoek, verkoopt geen zonnebrand. Bij de tweede winkel vind ik precies één flesje waar 'Sun' op staat en verder alleen Poolse tekst. Ik vertrouw het flesje echter niet en daarom lees ik alles wat er op staat op zoek naar houvast over de inhoud. Helemaal op het einde staat 'turbo tanning boost'. Geen idee of dat toevallig ook 'Pools' is, maar gelukkig weet ik nu wel zeker dat mijn wantrouwen terecht was. De derde winkel die ik bezoek is een drogisterij, laten we hem maar Etosz noemen. Ik zoek de hele winkel twee keer af voor ik een minirekje met zonneproducten vind. Zelfs daarna is het nog niet makkelijk om te kiezen uit al die Poolstalige producten. Ik baseer mijn keuze uiteindelijk op het feit dat er maar op één flesje een SPF-waarde (Sun Protection Factor) staat. Ingewikkeld klusje nog, boodschapjes doen in Mragowo. Ik wandel terug naar het hotel en blijf dan ruim twee uur bezig geweest te zijn. Vandaag in totaal toch zeker weer tien kilometer gewandeld. Ik verbaas mezelf.

's Avonds trakteert Djoser op avondeten, vanwege het missen van het oerbos. Aardig gebaar. Ik

besluit dan ook maar gewoon aan te schuiven, al is het maar omdat er in de omgeving nauwelijks andere opties zijn. We mogen opscheppen van een buffet: gebakken aardappelen, kip in twee varianten en varken smaken goed. Het toetje valt tegen: er staat een schaal met smakeloze, slappe, lichtgelige pudding en een bak met rode gelatineblokjes. Zelfs samen smaken ze bijna nergens naar. De tafelconversatie is verrassend goed: het begint over mijn schrijfkunsten (zo'n leuk onderwerp!), gaat verder naar de regels voor haiku's en eindigt met een enorme verzameling bizarre dierenweetjes uit de mond van een Blijdorpgids (waarom panda's sneue dieren zijn, hoe het staat met de omwille van Bokito apart gezette pleegzoon van Bokito, waarom korenwolven een zwarte buik hebben, dat krokodillen in dierentuinen zich weliswaar vaker dan gewenst voortplanten maar dat regelmatig zelf ongedaan maken door hun eigen kroost op te vreten en dat Komodovaraanvrouwtjes kunnen overlijden aan niet gelegde eieren). Na anderhalf uur wordt er weer koffie en wijn besteld en dan vind ik het ondanks de leuke verhalen lang genoeg geduurd hebben. Ik stap op. Iemand moet de eerste zijn tenslotte. Die rol vervul ik graag.

Dinsdag 7 september

Als ik ga liggen, is binnen enkele minuten het gezoem van het bij mij inwonende insect het enige dat al mijn zintuigen bezighoudt. Dat vraagt om een gerichte executie. Uiteindelijk plet ik het zoemertje met de folder van Treblinka. Ik hou wel van een beetje symboliek. En ik lig kennelijk niet wakker van een insectenmoord, want ik slaap goed, al word ik wel (alweer) om half zeven wakker. Rare gewoonte begint dat te worden. Evengoed moet mijn mobiel me om acht uur weer wekken. Het ontbijt is goed en snel, al laat ik me in eerste instantie tegenhouden door het bord 'No entry' op de deur van de ontbijtzaal, omdat ik de iets te subtiele afbeelding van een mondmasker over het hoofd zie. Om negen uur vertrekken we naar de Wolfsschanze.

De Wolfsschanze was het hoofdkwartier van de nazi's. Het commandocentrum. Vanuit hier werd alle ellende vormgegeven. Hitler zelf was hier van halverwege 1941 tot eind 1944 twee derde van de tijd aanwezig. Ook andere kopstukken zoals Hermann Göring (als rijksmaarschalk de bevelhebber van het volledige Duitse leger), Martin Bormann (Hitlers privésecretaris) en Albert Speer (als vooraanstaand architect aangesteld als minister van wapentuigproductie) hadden hier hun eigen onderkomen. En die onderkomens waren stuk voor stuk enorme bunkers met twee, vijf of soms zelfs zeven meter dikke betonnen wanden, versterkt met staal en andere verstevigende tussenlagen. Vrijwel onverwoestbaar. Bestand tegen luchtaanvallen (werd beweerd althans, maar het bewijs daarvoor ontbreekt, want er heeft nooit een luchtaanval op de Wolfsschanze plaatsgevonden). Het toch vrij uitgebreide complex (zesenhalve vierkante kilometer, tientallen grote bunkers en een kleine tweehonderd andere gebouwen in het bos) is namelijk nooit door de geallieerden gevonden. Zelfs de lokale bevolking van Görlitz (tegenwoordig: Gierłoż) was er niet van op de hoogte dat ze pal naast het centrum van de nazimacht woonden. De Wolfsschanze werd beveiligd door de natuur en camouflage, daarnaast door een cordon van ruim 80.000 mijnen en prikkeldraad en ook nog eens door het 'SS-Begleitkommando des Führers', dat de bewaking van Hitler voor zijn rekening nam.

Ondanks de vooraankondiging dat de Duitsers bij hun vertrek de hele boel hoogstpersoonlijk hebben opgeblazen, blijkt meteen al dat er nog behoorlijk wat overeind staat. Beschadigd, dat zeker, en in enkele gevallen inderdaad vrijwel met de grond gelijk gemaakt, maar meestal slechts ontwricht, uit balans gebracht of gespleten. Het best vernietigde gebouw betreft de plek van de beruchte aanslag op 20 juli 1944 door Claus von Stauffenberg (bekend als operatie Walküre of in het Engels Valkyrie). Die bomaanslag in het hart van de nazimachine mislukte door de degelijkheid van de tafel waar de bom onder geplaatst was (en door het toevallig verschuiven van de explosieve aktetas door een van de aanwezigen). Deze beruchtste der aanslagen op Hitler staat niet alleen in zijn mislukking: er zijn naar schatting tweeënveertig aanslagen gedaan op Hitler en die zijn - gezien het feit dat hij er uiteindelijk zelf een eind aan heeft gemaakt - allemaal mislukt. Met speciale vermeldingen voor:

- Een - helaas onderschepte - vergiftigde brief (dat lijkt me gevaarlijker voor de 'Briefträger' en Hitlers 'Sekretär' overigens).
- Een Zwitser die zwaar bewapend op weg was naar Hitler maar voor hij zijn doel(wit) bereikte, werd opgepakt voor zwartrijden...
- Een MI5-agent die aanbood om Hitler dood te schieten maar die door de Engelse regering werd afgewezen vanwege zijn criminele verleden... (dat Engeland ooit oorlogen 'gewonnen' heeft, is me een raadsel, met een dergelijke ethiek).

De restanten van de bunkers (soms dus vrijwel intacte bunkers, want de Duitsers hadden ze zo onverwoestbaar gemaakt, dat ze zelfs niet meer door de Duitsers fatsoenlijk vernietigd konden worden) zijn overwoekerd door mos en planten. Gebarsten beton, uitstekende stukken van het stalen frame: dit oerdegelijke samenwerkingsverband verliest het beetje bij beetje van een coalitie van mos en bosplantjes. Mooi om te zien, zowel symbolisch als esthetisch. Mijn ogen en camera maken overuren. Een tweetal bunkers mag je een klein stukje betreden. De maffe ruimtes zijn voorzien van zwart-witfoto's van Hitler, zijn al net zo gewetenloze trawanten en geestverwanten zoals Mussolini. Allemaal eersteklas hufters, maar wel mooie foto's. In een tot minimumuseum omgetoverde bunker is de kamer nagebouwd waarin operatie Walküre met een sisser afliep: een tafel met landkaarten, nazipetten, een aktetas onder de tafel (zonder bom, neem ik aan), een bordkartonnen Hitler, een iets grotere bordkartonnen Von Stauffenberg en vier rode vierkanten met namen op de plekken waar de wel omgekomen nazi's stonden. Beetje kitscherig, maar toch interessant. In de 'garage' staan helaas geen prachtige jaren veertig auto's, maar twee ongeloofwaardig ogende tanks. Op de garagemuur hangt een serie van vier indrukwekkende foto's: het zijn fragmenten van Warschau na de extreem gewelddadig neergeslagen opstand aldaar. Vier plekken waarvan ik er als nieuwbakken Warschaudeskundige drie herken. Aan één aspect weliswaar, want de rest van de foto's bestaat uit puin.

Het complex kent twee bunkers met de namen Casino en Casino II. Daar bevonden zich onder andere ook restaurants voor Hitler en zijn voornaamste handlangers. De teksten bij de casino's leren ons wat details over Hitler:

- Hitler was een vegetariër. Kennelijk vond hij het fout om dieren dood te maken. Al neem ik aan dat hij graag een uitzondering maakte voor Joodse dieren.
- Omdat Hitler hoe langer hoe achterdochtiger werd (op zich niet gek na meer dan veertig aanslagen), at hij op het laatst bijna altijd alleen in zijn bunker. Dat moet de oorsprong zijn van het woord 'bunkeren'. Ook had hij voorproevers in dienst. Ik ben benieuwd of daar opleidingen voor waren. En hoeveel mensen tijdens die opleiding zijn overleden.
- Hitler nodigde vrijwel elke avond enkele vertrouwelingen uit in zijn 'Theehuis'. Daar werd de dag nabesproken. Helaas voor de aanwezigen ontaardde dat nogal vaak in ellenlange monologen van de Führer zelve, regelmatig tot in de vroege ochtenduren. Achter zijn rug om zal hij vast voor Wortführer zijn uitgemaakt.

Als ik het van een handvol foto's goed begrijp, waren de bunkers niet zo sober als de naam bunker doet vermoeden. Van buiten grijs, vormeloos beton, maar van binnen merkte je aan niets dat het een bunker betrof. In de communicatiebunker hangt een foto van communinazi's die hun boodschappen - versleuteld door de beruchte Enigma - versturen naar alle uithoeken van het Duitse Rijk. Nu hangen er duizenden beginnende stalactietjes aan het scheef gezakte plafond. Hetzelfde geldt voor de stenobunker. Die nu dus als druipstenobunker verder door het leven kan. Al met al heb ik de geboden één uur en drie kwartier precies nodig om deze bijzondere, nare en mooie plek in me op te nemen.

Na dit bezoek brengt de bus ons naar het dorp Gizycko. Daar gaan we een boottocht maken. We zitten namelijk in het woiwodschap (de Poolse variant van onze provincie) Mazurië en Mazurië heeft de bijnaam 'Land van duizend meren'. Meestal is zo'n aanduiding een overdrijving om een statement te maken, maar in het geval van Mazurië is het een understatement, want in feite herbergt Mazurië meer dan tweeduizend meren. En dan ben je het dus aan jezelf verplicht om een boottocht te maken. Eerst gaan we in Gizycko op zoek naar eten. Ik kies weer voor de Biedronka, de keten van grote supermarkten, waar ik gisteren zo glansrijk goedkoop geslaagd ben. Dit filiaal maakt het nog bonter: luxe, geglazuurd broodje, twee geglazuurde donuts, een banaan, een flesje appelsap en een flesje water voor zes zloty en een handvol groszy. Nog geen anderhalve euro. Dat blijft leuk. Ik wandel ermee naar een pleintje met een klein fonteintje en wat bankjes. In het zonnetje eet ik, drink ik, lees ik en strip ik (de lange broek gaat uit, het levert me applaus noch fooi op). Daarna drentel ik nog wat doelloos door het dorpscentrum tot het tijd is om te verzamelen. Waarom het tijd was om te verzamelen zal voor altijd een raadsel blijven, want van de boot is nog geen spoor te bekennen. Ik ijsbeer nog maar een beetje rond de aanlegsteiger tot ik één van de vrouwen uit de groep enthousiast tegen haar man hoor zeggen: "Airhockey! Leuk! Kom op, we gaan een potje airhockeyen!" De man in kwestie heeft daar echter duidelijk geen behoefte aan. Ik zie het nog even aan, maar als ze ook nog hardop zegt dat ze er goed in is en haar man die uitdagende stimulans achteloos negeert, besluit ik in dit gat te springen en nodig haar uit. Zij blij, ik blij. Het gaat tot 3-3 gelijk op, maar in de laatste minuten maak ik er gedecideerd 5-3 van. Eind goed, al goed. Later blijkt echter dat ze na dit enerverende potje schijfmeppen haar tasje met paspoort, creditcards, geld en andere belangrijke spullen heeft laten liggen. Saillant detail: terwijl we weglopen bij de airhockeytafel vraagt ze nog wel of dat flesje water dat er nog staat (en er van tevoren al stond) van mij is. De smadelijke nederlaag heeft haar geestelijk gebroken, dat mag duidelijk zijn.

Als de boot eindelijk is gearriveerd, ga ik op het bovendek in de zon zitten. We varen het haventje uit, een meer op, een verbindingskanaal in met uitzicht op bruggen, huizen en andere doordeweekse zaken, komen op een ander meer, passeren een (jacht)haventje, zien veel zeilboten, veel water en aan de horizon steevast een rij bomen. Mooi. Lekker weer. Fraaie schittering van de zon in het uitgestrekte water. Na hooguit een half uur ben ik uitgekeken op het op zich mooie, maar totaal niet wisselende uitzicht. Ik lees wat. Ik smeer me nog maar een keer in met mijn Poolse zonblokkade. Ik neem een paar slokjes. Er zijn dan veertig minuten voorbij. Het gerucht gaat ineens dat de boottocht drie uur gaat duren. Van schrik ga ik naar het toilet. Onderweg daarheen vraag ik aan Elders of deze tocht echt drie uur duurt. Dat blijkt te kloppen. Ik vraag of er nog iets gedaan gaat worden of dat we gewoon drie uur blijven rondvaren. Wederom wordt het minst leuke antwoord gegeven. Ik moet er hardop om lachen. Elders snapt me wel en roept iets over 'op maat gesneden excursie voor de ouderen in de groep.' Ik heb me er maar bij neer te leggen. Ik lees het vermakelijke boekje van Maarten Spanjer uit. Ik controleer regelmatig of het uitzicht inderdaad nog steeds precies hetzelfde is. Ik maak her en der een ongemotiveerd lulpraatje. Of eigenlijk: anderen maken dat met mij. Als een van de wat oudere dames constateert dat het wat kouder wordt en daar mild over klaagt, vrolijk ik haar op met de mededeling 'dat er dan in ieder geval iets gebeurt.' Verrassend veel mensen moeten daar om lachen. Ik ben dus niet de enige die zich verveelt. En dan, opeens, gebeurt er echt iets: de boot mindert vaart en sukkelt in een dobbervaartje voorbij een eilandje met... ja, met wat eigenlijk? Ik zie kale bomen met nesten. Maar geen vogels. Sowieso niets dat beweegt. Ook nu ben ik niet de enige. Na een tijdje geeft de boot weer gas. Ik blijf benieuwd wat ik niet gezien heb. Thuisgekomen lees ik dat er hier veel aalscholvers, zwanen en zeearenden huizen. Voor het spannende hou ik het er dus maar op dat ik geen zeearenden heb gezien. Terwijl de tijd voorbij kruipt, heb ik tijd zat om de verveling te verjagen met woordgrapjes die dit debacle omschrijven. Bij deze de score: 'polymerentocht', 'watergruwel', 'Dramazurië', 'Almere', 'meer-dan-nodig-was' en 'gevaarzonnen'. En als klap op de vuurpijl: als Geert Wilders ons bij de kade zou opwachten en zijn bekendste oneliner 'Willen jullie meer of minder...' op ons af zou vuren, dan zou ik toch echt voor 'minder' gekozen hebben, hoe fout dat antwoord ook is. Het laatste uur is saai. Ik ben er intussen

achter dat we gewoon heen en weer varen (waardoor het uitzicht gevoelsmatig toch nog net even eentoniger wordt) en als ik een half uur voor tijd op de achtersteven sta en het dek overzie, zie ik louter zwijgende, voor zich uit starende mensen. Ook van de doelgroep had het dus korter mogen duren.

Rond zessen zijn we terug bij ons hotel met uitzicht op een meer. Gisteren leek dat nog zo leuk... Ik doe even een uurtje niets (dat wil zeggen: mailen, schrijven, nieuws lezen) en ga dan op dinerjacht. Het is hoog tijd voor Poolse kost. Na tweehonderd meter heb ik al een restaurant gevonden met een (deels) Pools menu. Ik bestel als hoofdgerecht pierogi (deegkussentjes met wisselende vulling, in mijn geval nu vlees en ui), frytki als side-dish en als toetje szarlotka (warme appeltaart met een bolletje ijs). Ik kan weer twee gerechten van mijn to-eat-lijstje afvinken. En twee positieve beoordelingen noteren. Tijdens het wachten op de beide gangen breek ik 'De fiets de fiets' van Thijs Zonneveld aan. Meteen alweer leuk. Helaas ben ik zo behoudend geweest om maar twee boeken mee te nemen, dus ik ga veel te hard door mijn leesvoer heen. Voor ik ga slapen, lees ik daarom het Algemeen Dagblad maar online. Dat scheelt weer als ik thuis kom.

Woensdag 8 september

Weer goed geslapen, ook weer om half zeven spontaan wakker en ook weer door de wekker voor een tweede keer gewekt, deze keer om zeven uur. We hebben een rit van drie à vier uur voor de boeg naar Slot Marienburg (dat tegenwoordig eigenlijk Malbork heet), het grootste bakstenen gebouw ter wereld. Ik ben benieuwd. Na twee uur bussen waarin ik me behoorlijk fanatiek bezig hou met het steeds verder verlagen van mijn bewustzijn (ik ontwikkel een knipperlichtrelatie met mijn slapende zelf), mogen we plassen, drinken en een lunch inslaan bij een benzinepompwinkel. Dat is nogal een uitdaging. De sandwiches die er te koop zijn, zouden zompig zijn als ik ze over twee uur zou nuttigen. Dus koop ik een soort croissants met hazelnootpasta erin. Dat kan er nog net mee door als lunch. De bus blijkt geparkeerd te zijn naast zo'n openluchtbejaardengym. Er wordt druk gebruik van gemaakt. Iedereen overleeft het. Ook van de tweede busetappe krijg ik weinig mee. Ik vind het prima: ik wil mijn boek nog niet uitlezen, het uitzicht onderscheidt zich nog steeds in niets van Nederland (op onbegrijpelijke teksten hier en daar na) en ik slaap 's nachts zonder slaapmasker, dus vermoedelijk minder diep.

Om half twaalf zijn we bij Malbork. Immens kasteel inderdaad. Een acht meter hoog beeld van Maria en Jezus (in kleur) siert een van de torens. Een lege slotgracht maakt het ons makkelijk om het kasteel te betreden straks, al is de route via de gastvrij neergelaten ophaalbrug nog net even comfortabeler. Ik haal snel een draagbare gids. Die weet steeds waar ik ben en geeft dan relevante informatie over wat ik zie en waar ik daarna heen moet. Keurig systeem. Eerst maar eens wat achtergrond over Malbork: het ligt aan de rivier Nogat en is daar verzezen in 1274 als hoofdkwartier van de kruisridderstaat van de Duitse Orde (ook wel de Teutoonse orde genoemd). Maria zelve is de beschermvrouwe van deze ridderorde en daarom heette het slot dan ook Marienburg. Teutoonse ridders zijn overigens eigenlijk gewapende monniken die hun geloof met geweld willen verspreiden. Wie niet in God gelooft, moet eraan geloven! Hun leider heette de Grootmeester (ben ik de enige die een schriel mannetje voor zich ziet met centimeters dikke brillenglazen, nul armspieren, matige sociale vaardigheden, maar wel de geestelijke capaciteit om geblinddoekt vijftientig potjes schaak tegelijk te spelen?). Het slot is nooit veroverd door belegeraars (althoewel het met zijn gotische versierselen eerder was gebouwd om indruk te maken, dan om agressievelingen buiten te houden), maar wel verkocht aan de Poolse koning in 1457. Toen deze zijn interesse in het slot verloor, raakte het in verval en werd er zelfs materiaal aan onttrokken voor de bouw van andere gebouwen. Onder het beheer van Pruisen werd halverwege de negentiende eeuw de restauratie in gang gezet en versneld toen in 1870 Wilhelm II er een symbool van de Duitse macht van maakte. Dat werd tijdens de Tweede Wereldoorlog voortgezet door de nazi's die er een opleidingsinstituut en partykasteel van

maakten. En dat zorgde er weer voor dat de Russen Marienburg in 1945 kapot bombardeerden. Duitsers en Russen: Polen heeft het zwaar te stellen gehad met zijn burens. Na 1945 is de boel, naar goed Pools gebruik weet ik intussen, zoveel mogelijk in originele staat herbouwd. Met vierenhalf miljoen verse bakstenen voor het Hoge Kasteel en god mag weten hoeveel bakstenen voor het Midden Kasteel en het Lage Kasteel, die gedrieën Malbork vormen.

De route leidt me door het hele complex heen, over mooie binnenplaatsen, door vele ruimtes (waarin zich elke keer een dame in een middeleeuws gewaad bevindt die de boel stilzwijgend in de gaten houdt), via veel gangen, meerdere trappen (vanwege meerdere etages) en regelmatig via dichte deuren, die je via een soort van halfslachtig raadsel van de gids moet vinden en zelf moet opendoen. Dat is op zich een goed concept. Wat ik er minder aan vind, is dat je vrijwel continu in het kasteel rondloopt en zo dus weinig meekrijgt van de grootsheid van het complex als geheel. Sommige ruimtes bevallen me, anderen zijn me neutraal en een enkele zaal doorkruis ik als een ridder op kruistocht. Leuk zijn de vitrines met speren, bijlen, pistolen, wapenschilden, harnassen, geweren, dolken en ander wapentuig. Veelal zwaar gepimpt met houtsnijwerk, ivoor, parelmoer en meer versieringen die eigenlijk weinig te zoeken hebben op moordwapens. De religieuze wandschilderingen zijn aardig, omdat ze beschadigd en bleekjes zijn en daarmee wat meer authenticiteit uitstralen dan een groot deel van het slot. Ook altijd goed zijn glas-in-lood taferelen waar ridders, schilden en kruizen in verwerkt zijn. Uiteraard waardeer ik de vitrine met munten (al besteed mijn automatische oorfluisteraar er geen woord aan). De toegangshekken met scherpe punten en zware ijzeren ballen als tegengewichten ogen heerlijk ouderwets wreed. Alle bogen in de muren en vooral in de plafonds geven fraaie effecten. Puntje voor gotiek. De tentoonstelling van ex librisen (tekeningetjes 'uit boeken' waarmee werd aangegeven wie de eigenaar van het boek was) in veel verschillende stijlen valt grotendeels binnen mijn smaak. De binnenplaatsen bevallen, omdat je dan de buitenkant van de binnenkant van het indrukwekkende kasteel ziet. De gewoon in het interieur meegemetselde kanonskogel heeft iets grappigs. Het middeleeuwse muziekje dat mijn gids afspeelt als ik door de rozentuin zonder rozen loop, verhoogt de sfeer aanzienlijk. Als ik na een rondwandeling van ruim drie uur de uitgang zoek, blij ik nog een rondje om het kasteel (maar wel binnen de kasteelmuren) te moeten lopen en ook dat bevalt me goed als afsluiter. Uiteraard boeit niet alles me: met de voormalige keuken, waar het interieur 'leuk' is ingevuld, zodat het lijkt alsof er nog gekookt wordt, ben ik snel klaar, net als met de nogal lege eetzaal. De zaal met wandkleden doorkruis ik zo snel dat de wandkleden er van wapperen. De toren die je kan beklimmen voor het uitzicht is zelfs ronduit stom, want die is dicht. De kamers vol met amber zorgen al snel voor een 'Amber alert' in mijn hoofd. Alleen de brokken amber met insecten erin zijn aardig om te zien, maar de kijkgaten daarvoor zitten op ooghoogte voor driejarigen, dus die leveren me een acute hernia op. De portretten van hooggeplaatsten vallen op door de ultieme onaantrekkelijkheid van de heren machthebbers. De grafstenen van graven van Teutoonse ridders zijn op zich aardig, maar die zijn geïmporteerd uit Gdansk, dus een beetje misplaatst. Opvallend: ik begin vroeger dan gepland aan de tour, neem geen enkele pauze op één korte sanitaire stop na, sla her en der een vertrek min of meer over en toch ben ik pas één minuut voor de afgesproken vertrektijd bij de bus. Ruim drie uur is kennelijk te kort... Omdat ik dat van tevoren niet wist, had ik mijn wandelschoenen niet aan. En dan mogen kinderkopjes lekker authentiek ogen (en ik zou het ook niet anders willen), maar ze voelen aan als middeleeuwse martelwerktuigen. Al met al een heel aardig uitje, maar te veel binnen en te weinig buiten en te veel nieuw en te weinig oud.

Als we verder rijden naar Gdansk, wordt dat euvel deels verholpen. Op verzoek stopt de bus, zodat we een totaalfoto van Malbork kunnen maken vanaf de andere oever van de Nogat. Ook de laatste etappe van vandaag maak ik daarna niet helemaal bewust mee. Eenmaal aangekomen in Gdansk gooi ik mijn koffer in mijn kamer en ga ik meteen Gdansk verkennen (met wandelschoenen aan, want het centrum van Gdansk is al net zo kinderkoppig als Malbork). Ik steek de Motlawa over en dat geeft meteen al een mooi uitzicht op hoge gevels aan weerszijden van het water. Via de Groene Poort die niet groen is, bereik ik Długi Targ, de 'lange markt'. Het is een langwerpige plein, dat geheel is